

ક હેવાય છે કે 'જ્યાં-જ્યાં વસે ગુજરાતી ત્યાં-ત્યાં સદાકાળ ગુજરાત'. માણસ જ્યાંજાય છે ત્યાં પોતાનાં મૂળિયાં સાથે લઈને જાય છે. વર્તમાન પેઢી પોતાની માતૃભાષાથી આવેને આવે ઢસળાઈ રહી છે તે જોઈ એ લોકો કેટલું બધું ગુમાવી રહ્યા છે એની વેદના થાય છે. બાપા માત્ર વાણી નથી. બાપા એક સંસ્કૃતિ છે, એક પરંપરા છે, એક વિકાસવાદી છે. એક એવું વહેતું જરખુ, જેના કઠિ-કઠિ અનેક તીર્થધામો સ્થાપ્યાં હોય છે. બાપા એ મનુષ્યધોનીની વિરિષ્ટ સંપદા છે. પ્રાણીજીવત પાસે ધ્વનિ છે, શબ્દ છે, પણ બાપા નથી. માણસને ધાવણ પૂરું પાડનારી જન્મદાતા મા છે, એ જ રીતે પરસ્પર-સંવાદનું માધ્યમ ભેટમાં આપનારી માતૃભાષા પણ છે. આ બંને માતા થકી માનવજીવનનો ઉદ્ભવ થાય છે.

‘ગુજરાતી’ કોમ્પ્યુટરની દુનિયામાં

માતૃભાષાથી જે લોકો વચિત રહી જાય છે તેમની વાત છોડીએ, પણ જે લોકો માટે ગુજરાતી હજુ માતૃભાષા બનીને સંસ્કૃતિના ધાવણ પાઈ રહી છે તેમના માટે ગુજરાતી ભાષાની આસપાસ રહેવું અનિવાર્ય છે. વિદ્યાનને પરિણામે ધીરે ધીરે અનેક માધ્યમો કાળબાહુ સાબિત થઈ રહ્યાં છે.

તે રીતે કદાચ ધીરે ધીરે મુદ્રણકળા પણ સ્થલાતી જશે, પરંતુ ત્યારે પણ કશુંક નવું સંપર્કમાધ્યમ તો આવશે જ અને આવી પણ રહ્યું છે. એ ઇલેક્ટ્રોનિક માધ્યમ આજે ‘પાંચમી જાગીર’ રૂપે પ્રગટ થઈ રહ્યું છે. થોડા સમય પહેલાં આ કોલમમાં અમદાવાદથી પ્રગટ થયેલા ‘વિશ્વકોશ’ની માહિતી પીરસાયેલી. એના અનુસંધાને ઘણા વાચકોની પૂચ્છા પણ થતી રહી. પરંતુ એ જ લેખે બીજી એક આનુષંગિક જાણકારી પણ મેળવી આવી. સુરતના ઉત્તમભાઈ ગુજ્જરે તસ જ ગુજરાતી લેક્સિકોન ડેવલપમેન્ટ અને લોકકોશની માહિતી મોકલી આપી, જેમાંથી સાર રૂપે થોડીક પ્રસાદી ગુજરી-મેમી માટે! દેશવિદેશમાં વસતા ગુજરાતી ભાંધવો માટે ગુજરાતી ભાષાનું ઉત્તમોત્તમ સાહિત્ય હાથવડું રહે તે માટે વડોદરાના શ્રી મૂવેરા શાહની ‘રીડ ગુજરાતી’ વેબસાઇટની વાત તો અગાઉ લખાઈ જ ચૂકી છે. આપણી ભાષા અને આપણું

સાહિત્ય એ આપણો અણમોલ વારસો છે. ધનદોલતાના પજાના લુંટાઈ જાય તો પાછા ભરી શકાય પરંતુ વાણીમાંનો એક શબ્દ ગુમનામ થઈ જાય તો એની સાથે ઘણુંબધું ગુમ થઈ જાય છે. મહારાજના સંત તુકારામે ગાયું છે કે અમ્હા ઘરી શબ્દાવે ઘણ આણિ શબ્દાવે સ્તન! શબ્દ એ શંકનું સ્તન છે. યોગ્ય સમયે યોગ્ય રીતે

થઈ ચૂકી છે. માસ મીડિયાના આ નવાં ઇલેક્ટ્રોનિક માધ્યમથી નિર્માણ થયેલા આ અદ્ભુત પ્રલપના વિશ્વકર્મા પુરુષ છે - શ્રી રતિભાઈ ચંદરિયા. આરંભનાં વર્ષો આફ્રિકામાં ગાળી ૧૯૬૫ના અરસામાં શ્રી રતિભાઈએ યુરોપને પોતાનું ઉદ્યોગ ક્ષેત્ર જ ન બનાવ્યું, અઘતનું ટેકનોલોજી દ્વારા ગુજરાતીકોશોનું

થતા લખાણમાં પાંચ વાર વપરાયો હોય તેને ઓફસર્ક ડિક્શનરીમાં ઉમેરવામાં આવે છે. આજુ જ કાઈ ગુજરાતી કોશમાં કરવા આ મંડળી ઉત્સુક છે. હવે તો રતિભાઈએ ભવવદ્ગોમંડળને પણ ડિજિટલાઇઝ કરવાનું બીડું ઝડપ્યું છે અને તેમાં જ ઝડપબેર આગળ વધી રહ્યા છે. ‘ગુજરાતી લેક્સિકોન સાઈટ’માં તો માત્ર શબ્દકોશોના જ શબ્દોનો સમાવેશ થયો છે. પરંતુ લોકવાણીમાં તો અનેક શબ્દો એવા વપરાય છે જે આ બધા કોશોમાં જતી નથી. આવા લોકવાણીના શબ્દો વર્ણનાંધયેલા ન રહી જાય તે માટે આવા શબ્દોને ભેગા કરી, ચકાસણી કરી નવો ‘લોકકોશ’ સ્થવાની યોજના પણ આવી રહી છે. આકોશ લોકો દ્વારા, લોકો માટે, લોકોનો નવીનતમ શબ્દબંધાર નીવડશે. તે માટે લોકો પાસેથી એમની બોલીમાં વપરાતા શબ્દોની માત્રણી પણ કરાઈ રહી છે. સમયાંતરે શબ્દ સૂચવવા માટેની સ્પર્ધા પણ યાજાતી રહે છે. ‘લોકકોશ’ની વેબસાઇટ સંપૂર્ણપણે યુનિકોડમાં જ રહેશે. આ કોશમાં વિવિધ ભાષાથી પ્રચલિત થયેલા શબ્દો પણ સમાવશે. જેવાકે ઓ.કે., ‘યા’, ‘પલીઝ’, ‘સોરી’ વગેરે. ભલે આપણે એક પ્રદેશમાં રહેતા હોઈએ, છતાંય ક્યારેક અંદરના ગામડાંમાં જવાનું થાય ત્યારે કેટલાય શબ્દો એવા સાંભળવા મળે જે આપણે બધાની જેમ સાંભળી લેવાના જ હોય! જાણીતા સાહિત્યકાર શ્રી ધીરુભદ્રેન પટેલ લખે છે તેમ આપણે અઘાની અને ભોટ પણ સાબિત થઈએ. એમને લગ્નપ્રસંગે વતનમાં જવાનું થયું. (અનુસંધાન પૂર્તિ પાનું ૬)

તના શોની ધીજ તણ જ્યાં ગતા, સની વૃત્તિ અને નતા ડા, નેદા, િરેરે મધાં આ શોના મોના િધતા િધતા છે. વચ્ચે િના નેજ બેઠ તાને માને િ જો િ તો િષ્ટને

વપરાયેલો શબ્દ માણસ માટે તાજ્જ સિદ્ધ થાય છે. અગાઉ નર્મકોશ, સાર્થ ગુજરાતી જોડણીકોશ, ભૂહદ ગુજરાતીકોશ, વિગુદ્ધશ્લોકોશ જેવા અનેકાનેક શબ્દકોશો પ્રગટ થઈ ચૂક્યા છે અને હવે આ એક વીસમી સર્વોત્તમ ઉપદ્રા દાયકે ઇન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજીના સઘવવે ‘ગુજરાતી ડિજિટલ ડિક્શનરી’ પણ લોકાર્પિત કરાઈ રહી છે. આ વેબસાઈટને સુસજ્જ અને ઉપયોગી બનાવવામાં ગુજરાતી ભાષાના અસંખ્ય ચાહકોના સાથ સહકાર સાંપડ્યા છે. જેવી રીતે ઓફસર્કોના અંગ્રેજી શબ્દકોશમાં વચ્ચે-વચ્ચે વપરાશમાં આવતા નવા શબ્દો ઉમેરણી નવી આવૃત્તિમાં સતત થતી રહે છે, જે કોઈ નવો શબ્દ અંગ્રેજીમાં પ્રગટ

પૂરીઓ વણતી વખતે ફોઈએ ટકોર કરી - ‘જરા સદડી રાખ’. હવે ‘સદડી’નો અર્થ તો ખબર નહીં પણ માની લીધું કે ઉતાવળ કરવાનું કહેતાં હશે. ઝડપ વધારી ત્યાં ફરી ટકોર થઈ - ઊક બેટા, તને પૂરી સદડી રાખતા નહીં ફાવે. અને હાથમાંથી વેલાણ ખેંચાઈ ગયું ! આ તો ઘોર અપમાન ! કહેવાઈ ગયું- આટલું તો જલદી વણું છું. પછી કેટલીક સદડી રાખું !- અને ફોઈ હસી પડ્યા. કહે, ‘બેટા, સદડી એટલે જાડી. તને આટલુંય ગુજરાતી નથી આવડતું?’ લો, મોટા સાહિત્યકારને મળ્યો ફોઈબાનો એવોડ !

એકવાર મારે પણ આવું થયેલું. ગામડામાં ઘણી વાર ફૂલે જ નહાવા જવાનું થાય. એકવાર ફોઈથી ડોલ ફૂવામાં પડી ગઈ. તરત બૂમ પડી- ‘લી, ઘેર જઈને મીંદડી લઈ આવ.’ એના વગર ડોલ બહાર નહીં નીકળે !’... અને મારા અંતરમાં ચીરાડો પડ્યો... અરેરે ! એક ડોલ માટે બિચારી બિલાડીને ફૂવામાં ઉતારશે !’... તે દિવસે મને નવું જ્ઞાન લાધ્યું કે ‘બિલાડી’ નામનું ફોઈ સાધન પણ હોય છે જેનાથી ફૂવામાં પડેલી વસ્તુ બહાર કાઢી શકાય છે.

આવું તો ઘણું બધું ! બાર ગાઉએ બોલી બદલાય. પરણીને નવી-નવી સાસરે ગઈ. બાં કથરોટ મગાવે અને હું તબાકડું લઈને ઊભી રહું. બા ‘લાપસી’ રાંધવા કહે અને હું કરી મૂકું કંસાર ! એકવાર તો નેશનલ બુક ટ્રસ્ટના એક હિન્દી પુસ્તકનો ગુજરાતી અનુવાદ કરવા માટે બે દિવસ ગામડામાં રહેવું પડેલું. ગામડાના ગમાણ અને ખેતરની દુનિયા જ સાવ જુદી ! સાધનો પણ જુદાં, પ્રક્રિયાઓ પણ અજાણી ! આપણા માટે તો સવારનો નાસ્તો અને બપોરનું ભોજન આ બે શબ્દોમાં પેટ ભરાઈ જાય, પણ સૌરાષ્ટ્રમાં રહીએ ત્યારે ખબર પડે કે સવારે શીરામણ હોય, બપોરે ‘બપોરા’ હોય, અપરાહને ‘રોંઢો’ હોય અને સાંજે ‘વાળું’ હોય. અમારા જયેન્દ્ર ત્રિવેદીએ સૂત્ર આપેલું - ‘સાંજનું વાળું સાથે.’ અંગ્રેજીમાં પણ બ્રેકફાસ્ટ, ‘લંચ’, ‘ડિનર’, ‘સપર’ જેવા ખાસ શબ્દો છેને ! આ બધી ભાષાસમૃદ્ધિ છે ! શબ્દભંડાર જેટલો સમૃદ્ધ, એટલો સંવાદ વધુ સઘન અને સાર્થક. તેમાંય સંસ્કૃત શબ્દો તો આપણી સાથે વાતો કરે ! પૃથ્વી જે પૃથક્ થઈ છે તે. વસુંધરા- વિવિધ વસુને ધારણ કરે છે તે ! ધરા-ધરતી, ધીરજપૂર્વક જે ધારણ કરે છે તે ! વ્યોમ - વ્યામ છે તે ! ચરણ - વિચરે છે તે, ફરે છે તે ! સરિતા - જે સર સર સર સરે છે તે. પંકજ - પંકમાં જન્મે છે તે કમળ. સરોહ- પાણીમાં ઉદ્ભવે છે તે. દીપક - દીપ્તિમાન છે તે. અન્ન - જે ખવાંય છે તે.- વિગેરે વિગેરે શબ્દોનો વિશાળ સાગર ભરેલો છે, જેમાં શબ્દો પોતે જ બોલે છે.

ભાષાને કદી પૂર્ણવિરામ નથી હોતું. સાગરની જેમ એ અગાધ, અસીમ છે. એમાં નીતનવાં પાણી ઉમેરાતાં જ રહેવાનાં અને માણસ સમૃદ્ધ થતો જવાનો. કૉમ્પ્યુટર જગતે આ વિરાટ સાગરને ખિસ્સામાં રાખી શકાય એવો કીમિયો શોધી આપ્યો છે. વિજ્ઞાનયુગમાં દુનિયાભરની ભાષાઓની લેવડદેવડ વધતી જવાની. માણસે હવે પોતાની જાતને વિશ્વસંસ્કૃતિ માટે તૈયાર કરવાની

છે. રતિભાઈએ ગુજરાતી લેક્સિકૉન સીડી નિર્માણ કરીને આ દિશાના દરવાજા ખોલી આપ્યા છે. તેમને જેટલા અભિનંદન આપીએ તેટલા ઓછા છે. આ સોફ્ટવેર સીડી રૂપે તૈયાર થયો છે, જેમાં યુનિકોડ પદ્ધતિ વાપરવામાં આવી છે. સાથે સ્પેલચેકર પણ છે, જેથી સાચી જોડણી જાળવી શકાય. ભાષા સાથે કામ કરનારા અસંખ્ય લોકો માટે આ સેવા આશીર્વાદરૂપ નીવડી રહી છે.

અને હવે ‘લોકકોશ’ આવી રહ્યો છે. આ યુગ જ લોકોનો ‘લોકયુગ’ છે, જેમાં સર્વોપરી શક્તિ લોકશક્તિ સિદ્ધ થવાની છે. ‘લોકકોશ’ દ્વારા સમાજ સમક્ષ એવા અંધારખંડની દુનિયા પ્રગટ થવાની છે જે ઘણીબધી નવી ક્ષિતિજો ખોલી આપશે. આ લોકકોશના શબ્દોની પસંદગી માટે માપદંડ પણ નક્કી કરાયા છે. જેમ કે - સાર્થ, બૃહદ્, ભગવદ્ગો મંડળ. આ ત્રણેય કોશમાં ન હોય તેવા છતાં ગુજરાતી ભાષામાં લખાતા-બોલાતા હોય તેવા શબ્દો આવકાર્ય છે.

● શબ્દની સાથોસાથ અર્થ પણ જણાવવા જરૂરી છે અને શક્ય બને તો એ શબ્દો ક્યાં બોલાય-સંભળાય છે તે પણ જણાવવું.

● અન્ય ભાષાનો શબ્દ હોય તો જે-તે ભાષા પણ જણાવવી.

● અસંસ્કૃત, અપમાનજનક, જાહેરમાં ન બોલાય અને માત્ર ખાનગીમાં જ બોલાય તેવા ગંદા, શિષ્ટ ભાષામાં અમાન્ય શબ્દો ન હોવા જોઈએ. લોકકોશમાં શબ્દ આ રીતે ઉમેરવાના રહેશે.

સાઈટની મુલાકાત - નોંધણી કરાવો- શબ્દની નોંધ- નિષ્ણાતોની કમિટી દ્વારા શબ્દની ચકાસણી - શબ્દદાતાને ઇ-મેઇલ- સ્વીકારાયેલા શબ્દોનો લોકકોશ સાઈટપર સમાવેશ.

E-mail_ info@gujratillexicon.com

www.gujratillexicon.com

www.bhagwadgomandal.com

વધુ માહિતી માટેનું સરનામું - ઇન્ફિનિયોન ઇન્ફોટેક પ્રા. લિ. ૪૦૫, સોહન-૨, નવરંગ સ્કૂલ પાસે, છઠ્ઠો રસ્તો, નવરંગપુરા, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૮. ટેલિફોન: +૯૧-૭૯-૪૦૦૪૮૩૨૫.

ગુજરાતી ભાષાની આ કૉમ્પ્યુટર સેવાની પ્રસિદ્ધિ માટે શ્રી બળવંતભાઈ પટેલ તથા ઉત્તમ ગુજ્જર પ્રવૃત્ત છે. એમણે ‘કૉમ્પ્યુટર ક્લિક્કે’ પુસ્તિકા દ્વારા વિગતવાર માહિતી પીરસી છે. તેમની પણ ઉત્કર્ષ ઓપરેટિંગ સિસ્ટમની સીડી છે. આ બધા માટે સીધા સંપર્ક કરવાની વેબસાઈટ છે. http://www.utkarsh.org E-mail: support@utkarsh.org. Phone- (022) 67192000, 67192045.

ભાષાની શોધ અરસપરસનો સંવાદ સ્થાપવા રચાઈ છે. ભાષાની સેવા એ સંવાદને વધુ સંગીન કરવા માટેનું આયામ છે. આપણે સૌ પોતપોતાની રીતે આપણી માતૃભાષાનું ઋણ અદા કરીએ.